

Pakt het Openbaar Ministerie zijn laatste kans?

Opinie

Willem F. Korthals Altes*

Het is op zijn minst omineus dat het Openbaar Ministerie kort voor de aanvaarding door de Eerste Kamer van het ontwerp-Wet bronbescherming in strafzaken (op 3 juli 2018) een serie acties onderneemt die in ieder geval met de geest van de nieuwe wet in strijd zijn. Verder blijkt twee dagen na de stemming in de senaat dat een officier van justitie eind maart 2018 een andere misstap heeft begaan. Heeft het OM nog even van het ontbreken van een wettelijke regeling gebruikgemaakt en, zo ja, zal dat ophouden, als de wet op 1 oktober 2018 in werking treedt?

Allereerst de incidenten. Het Brabants Dagblad publiceert in juli 2017 een reportage van Jos van de Ven over de procedure tot benoeming van een burgemeester van Den Bosch. In het artikel staat wie naar deze functie hebben gesolliciteerd, informatie die alleen met doorbreking van de vertrouwelijkheid kan zijn verkregen. Het OM probeert erachter te komen wie heeft gelekt en vraagt begin juni 2018 bij de telefoonmaatschappij de belgegevens van de journalist op. Vervolgens wordt duidelijk vanaf welke telefoonnummers het lek moet zijn ontstaan en dat een oud-wethouder en een oud-raadslid voor het verstrekken van de vertrouwelijke informatie verantwoordelijk zijn. Op hun nummers wordt een tap gezet om vast te stellen of de lekkende personen zich over de telefoon in "bekenkende" zin uitlaten. In die periode worden onder meer gesprekken met journalist Van de Ven opgevangen. De politie probeert ook nog in een horecagelegenheid een gesprek tussen de journalist en een van de lekkers af te luisteren, maar dat mislukt.

Het andere incident betreft het onderzoek naar de liquidatie van Reduan B., wiens broer Nabil kroongetuige in de zaak van de zogenaamde vergismoord is. Begin juli 2018 komt aan het licht dat de officier van justitie in maart 2018 met behulp van richtmicrofoons een gesprek van een journalist heeft laten afluisteren.

Voorop staat dat geen van deze maatregelen in absolute zin niet had mogen zijn genomen. Als het belang van strafverdering groot genoeg was geweest om dat van de onbelemmerde informatiestroom opzij te zetten, had het OM zich van de bijzondere opsporingsmiddelen mogen bedienen. Dat geldt nu en dat zal na 1 oktober 2018 niet anders zijn. Voordat het OM die middelen mag inzetten, dient echter aan een aantal voorwaarden te worden voldaan. Die waren in deze gevallen niet steeds in acht genomen. Belangrijkste is dat er een rechter (-commissaris) aan te pas moet komen. Dat is een eis van het EHRM sinds zijn uitspraak in de *Sanoma*-zaak en deze staat als gevolg daarvan in de Aanwijzing toepassing dwangmiddelen tegen journalisten van het College van procureurs-generaal

van 1 maart 2012 en in de vanaf 1 oktober 2018 geldende wet. Daarnaast bepaalt de Aanwijzing dat overleg met de parketleiding moet worden gepleegd en dat deze het College van procureurs-generaal moet inlichten.

In het onderzoek naar de liquidatie van Reduan B. heeft de rechter-commissaris toestemming voor het af luisteren verstrekt, maar is de (Amsterdamse) parketleiding niet op de hoogte gesteld. Verder wil de rechter-commissaris de opnamen aan het dossier toevoegen, maar laat het OM weten dat ze zijn vernietigd. Daarover ontstaat volgens de media een fikse ruzie. In de Brabantse zaak is voor het opvragen van de belgegevens niet met de top van het OM overlegd en is de rechter niet om toestemming gevraagd.

Het OM trekt in beide gevallen het boetekleed aan. Maar intussen is in "de hectiek van het moment" wel het nodige misgegaan. Zal dat na de inwerkingtreding van de nieuwe wet ophouden? Er is geen enkele aanleiding dat te verwachten. De Wet bronbescherming in strafzaken regelt niets wat niet al recht is, gelet op de uitvoerige jurisprudentie uit vooral Straatsburg en de hiervoor besproken Aanwijzing. Incidenten als deze zullen zich dus opnieuw kunnen voordoen. Als het kwaad eenmaal is geschied, hebben excuses en stofbijterijen weinig betekenis meer.

Is de nieuwe wet dan geen window dressing? Dat is misschien wat denigrerend uitgedrukt, maar echt nodig is de regeling niet. De *Sanoma*-uitspraak is in feite geldend recht en het OM is verplicht de Aanwijzingen van het College (dat zelfs meer eisen stelt) te volgen. Sterker nog, vraag is of de wet, bijvoorbeeld door de daarin opgenomen omschrijving van het begrip "journalist of publicist in het kader van nieuwsgaring", niet beperkingen zal opleggen die de Straatsburgse jurisprudentie niet kent.

Tot slot nog een andere opmerking. Het te beschermen belang is de onbelemmerde informatiestroom, dat wil zeggen de mogelijkheid voor de journalist inlichtingen te vergaren en te publiceren zonder dat hij zijn bron hoeft bekend te maken. De term "bronbescherming" (ook in de werktitel van de wet) wekt ten onrechte de indruk dat de informant zelf moet worden beschermd. Als justitie echter zonder medewerking van de journalist achter de identiteit van de informant komt, is daar niets tegen. De vraag is dus of het opvragen van telefoongegevens bij de telecommunicatiemaatschappij en het tappen van gesprekken wel met het te beschermen belang in strijd zijn. De journalist werkt daaraan immers niet mee. En bronnen moeten eens leren de telefoon niet te gebruiken.

* Mr. W.F. Korthals Altes is seniorrechter bij de rechtbank Amsterdam, auteur van het proefschrift *Naar een journalistiek privilege* (1989) en redacteur van dit blad.